



El descobriment d'un nou autoretrat d'En Leonardo da Vinci

Autor: Maïke Vogt-Luerssen

Data de publicació: 23-02-2019

La Maïke Vogt-Luerssen ha donat a conèixer un nou retrat d'En Lleonard. Més aviat, és un autoretrat. S'hi veu una persona jove i amb els trets inconfusibles del Gran Mestre del Renaixement. Traducció i comentari introductori d'En Joan Romeu.

Introducció

La Maïke Vogt-Luerssen és una investigadora australiana que es va especialitzar en història. Concretament, en història de l'art des de l'Antiguitat fins al Renaixement. Durant més de trenta anys s'ha dedicat a identificar nombrosos personatges històrics que apareixen en pintures. Especialment, personalitats femenines. Entre elles, ha assenyalat que el famós personatge conegut com 'Mona Lisa' del quadre d'En Leonardo da Vinci intitulat amb aquest nom és en realitat Isabel d'Aragó. Podeu veure un article seu sobre aquesta qüestió que el nostre web ha reproduït. El trobareu a <https://www.inh.cat/articles/Una-historiadora-de-l'Art-creu-que-la-Mona-Lisa-era-Isabel-d'Arago>.

Avui presentem un altre molt acurat estudi de la Vogt-Luerssen a l'entorn d'aquest gran pintor del Renaixement. Es tracta d'un autoretrat seu, desconegut del gran públic.

Un nou autoretrat d'En Leonardo da Vinci

Heus ací l'autoretrat:

Foto 1: Leonardo da Vinci (autoretrat), c. 1478/79 (Cortesia d'En Peter Ackermann).

Durant el transcurs de la meua recerca per al llibre 'Qui és la Mona Lisa? A la recerca de la seva identitat', vaig investigar, a través de centenars de llibres amb gravats, els escuts d'armes, els emblemes, els símbols i els colors usats

en aquests escuts. També les diferents dinasties italianes dels segles XV i XVI a les quals aquests signes heràldics fan referència. Mentre ho feia, vaig topar amb meravellosos retrats d'aquella època. Més del 95% d'aquests, però, no estan signats, ni tenen data i ni donen cap informació sobre la persona que hi surt dibuixada o pintada. Els historiadors de l'art molt sovint s'han equivocat (i s'equivocaran) a l'hora d'atribuir la majoria d'aquests retrats a un pintor determinat, com també sobre l'any en què van ser confegits i sobre el tema al qual al·ludeixen.

La pintura que és objecte d'aquest escrit fa referència a un retrat d'En Leonardo da Vinci. Va ser pintat entre 1475 i 1480 i, més que un retrat es tracta, segons crec, d'un autoretrat. Està exposat a la Galeria Nacional d'Art a Washington. Hom l'ha atribuït erròniament al pintor italià Cariani († 1547). I ha estat així perquè En Cariani coneixia aquesta pintura en particular i es va deixar inspirar, en confegir les seves, per la manera de procedir del gran mestre Leonardo. Amb tot i això, la seva destresa no és comparable amb la d'aquest. La meua aportació en aquest afer és, com he dit, que sóc del parer que som davant d'un autoretrat de Da Vinci mateix. M'ho fan pensar diversos fets. De primer, que la persona retratada en el llenç va vestida a la moda de les persones importants d'aquells anys —i, per tant, com les persones que es podien permetre comprar aquests vestits—. Sabem, en aquest sentit, que En Leonardo era molt afeccionat a l'estudi dels teixits que estaven de moda als anys 70 del segle XV. I ho confirma aquest retrat. En efecte, en ell hi ha —a banda d'un fons enllà de la finestra i, a primer terme a l'esquerra, una paret—, algú que vesteix una peça de roba molt elegant, la qual cosa vindria a confirmar la gran curiositat d'En Leonardo en l'estudi de teixits de roba per vestir.

Segonament, cal dir que En Leonardo freqüentava els alumnes del taller de pintura d'Andrea del Verrocchio, els quals també es feien autoretrats. Tenim autoretrats d'En Pietro Perugino († 1523) i d'En Lorenzo di Credi († 1537).

A les pintures de la foto 2, que reproduïm més avall, s'hi pot veure l'aspecte d'En Leonardo da Vinci. Un d'aquests retrats va ser pintat conjuntament pel seu mestre Andrea del Verrocchio († 1488) i pels mestres Botticelli († 1510) i Francesco Botticini († 1498) i, finalment, pels seus amics i/o alumnes. I és que cal afegir-hi la circumstància que ens han arribat molts retrats d'En Leonardo fets per amics seus i col·legues, els quals retrats trobareu reproduïts al meu web:

<http://www.kleio.org/en/history/famtree/vip/771a/>

Foto 2: retrats d'En Leonardo da Vinci.

Però tornem a la qüestió de l'autoretrat del gran mestre. Hom ha suposat que el dibuix representat a la foto 3 de més avall sí que és un seu autoretrat. Però amb seguretat, no reproduïx el gran mestre, car s'hi veu un home molt vell, mentre que En Leonardo da Vinci no va tenir la fortuna d'arribar a una ben avançada vellesa, com la que reflecteix la persona del quadre. En realitat, el dibuix reproduïx el seu avi: l'Antonio da Vinci (1373-1469). En canvi, en comptes d'això, alguns historiadors de l'art han assumit d'una manera ridícula que En Leonardo va envellir molt de pressa. I això es contradiu amb el fet que els contemporanis del gran mestre, que el van descriure amb molt de detall, no van esmentar aquest fenomen. En el llibre 'Leonardo -des Meisters Gemälde und Zeichnungen in 360 Abbildungen. Reihe: Klassiker der Kunst in Gesamtausgaben. 37. Bd. Stuttgart und Berlin 1931'. ('Mestres de quadres i dibuixos en 360 il·lustracions. Sèrie: clàssics de l'Art') s'hi troba un comentari a la pàgina 398 segons el qual aquest retrat va ser sens dubte enllestit a principis dels anys 90 del segle XV. En aquells anys, En Leonardo no tenia ni tan sols 40 anys. Tanmateix, el gran pintor sí que va dibuixar parents seus més o menys llunyans: per exemple, el seu pare i/o el seu oncle Francesco (Fotos 4, 5, 6, 7 i 8).

Foto 3: l'avi d'En Leonardo da Vinci, Antonio da Vinci.

Foto 4: Ser Piero da Vinci, pare d'En Leonardo.

Foto 5: Ser Piero da Vinci.

Foto 6: Ser Piero da Vinci.

(dibuixat per En Leonardo).

Foto 7: Francesco da Vinci
amb el llavi inferior sobresortint
i característic de la seva família.

Foto 8: Francesco da Vinci
(dibuixat per En Leonardo).

El gos d'En Leonardo

Foto 9a: El petit gos blanc.

Tornem de nou a l'autoretrat. No només tenim la gran semblança entre la persona de la Foto 1 amb els altres retrats de la foto 2, sinó que també hi ha en aquella una pista indicadora que aquest personatge és el gran mestre. Ens referim al petit gos blanc. Aquest gos pertanyia tant a En Leonardo com al seu mestre Andrea del Verrocchio († 1488). El gosset blanc també pot ser vist a la pintura 'Tobies i l'àngel' (Foto 9a, a baix a l'esquerra i també al fragment d'aquesta pintura que hem situat a la dreta de l'anterior), el qual va ser pintat també a l'escola d'Andrea del Verrocchio. Segons l'historiador d'art David Alan Brown, el gos del quadre el va pintar En Leonardo (vegeu el seu llibre: 'Origin of a genius'; New Haven and London, 1998). Així mateix, observem també aquest petit gos a la pintura 'Tobies i els tres àngels', un treball conjunt d'Andrea del Verrocchio i Francesco Botticini. El gos està situat al cantó esquerre de l'Arcàngel Sant Miquel, el qual no és altre que En Leonardo da Vinci mateix (Foto 9b).

Foto 9b: Leonardo da Vinci i el seu petit gos.

És molt conegut que el pintor de la 'Mona Lisa' s'estimava molt els animals. Els seus contemporanis esmenten que acostumava a desplaçar-se als mercats a comprar petites aus tancades en minúscules gàbies i a continuació anava als afores de la ciutat, obria les gàbies on hi havia empresonats els ocells i els donava la llibertat. A més a més, a casa seva tenia sempre molts gossos i gats abandonats. Hi ha nombrosos dibuixos fets pel gran mestre que ensenyen com aquests salten i roden. D'altra banda, sabem també que En Leonardo evitava menjar carn. Si més no, quan ja era un home ancià.

Fixem-nos de nou en l'autoretrat. Mirant cap al camp a través de la finestra de la pintura, es pot veure el bonic paisatge de Mugello, amb els seus turons i muntanyes. No gaire lluny, s'hi pot descobrir el municipi de Fiesole, on els rics ciutadans florentins tenien casa d'estiu per passar-hi els insuportables mesos de calor. També ho feia un oncle d'En Leonardo da Vinci, Doncs bé, quan aquest visitava Florència, sovint s'estava a casa del seu oncle. Altrament, és a prop del mont Ceceri a prop de Florència on va portar a terme els seus famosos experiments de vol.

D'altra banda, podria ser que aquest nou retrat —per nosaltres un autoretrat— d'En Leonardo fos el que En Giorgio Vasari esmenta al seu llibre Vides de setanta dels més eminents pintors, escultors i arquitectes, publicat al 1568. En aquesta obra, En Vasari qualifica En Francesco da Melzo com "l'alumne estimat i hereu d'En Leonardo da Vinci". En Francesco da Melzo va ser un senyor milanès, que en l'edat de maduresa del pintor era un nen de bellesa notable, molt apreciat per ell. I en aquest any 1568 ja era un bell i amable ancià que va muntar un magatzem on guardar, com si fossin relíquies, aquests dibuixos i tresors. I, així mateix, com un record beneït, l'autoretrat que comentem.

Apèndix

1: Totes les fonts històriques diuen que En Leonardo pintava amb la mà dreta els retrats, les pintures i els bonics dibuixos. La principal font històrica d'aquesta afirmació és l'Antonio de Beatis, que era el secretari del Cardenal Lluís d'Aragó i portava un diari. Al 10 d'octubre del 1517, tots dos van visitar En Leonardo. Sortosament, pels historiadors, En De Beatis ho solia apuntar realment tot al seu diari. Vet ací què diu sobre el mencionat dia: "Al 10 d'octubre del 1517, el Senyor Cardenal i la resta de nosaltres vàrem anar a veure, a la perifèria d'Amboise (prop de Niça), el Senyor Leonardo da Vinci, el pintor florentí més eminent del nostre temps, el qual va ensenyar a l'Eminència Cardenal tres quadres: un d'una certa senyora florentina (Isabella Gualanda), pintada en vida i a instància del difunt Giuliano de Medici; un altre sobre el jove St. Joan Baptista; i el tercer, el de la Verge i el Nen assegut a la falda de St. Anna: el més perfecte de tots tres. No podíem esperar feina més ben feta, donat que (En Leonardo) patia una paràlisi a la mà dreta. Però tenia un alumne, un milanès, que treballa prou bé. I tot i que el Senyor Leonardo ja no podia pintar amb la dolçor

que el caracteritzava, sí que podia fer els dissenys dels quadres i instruir d'altres aprenents" (Font: Ludwig Goldscheider: Leonardo da Vinci. Londres i Nova York, 1944, 2a edició, p. 20). Tanmateix, En Leonardo da Vinci escrivia i dibuixava millor amb la seva mà esquerra que no pas amb la dreta. És molt probable que fos esquerrà de naixença. Per exemple, de vegades En Leonardo escrivia documents amb la seva mà esquerra copiant-los davant d'un mirall. Però... pintar, el que es diu pintar, mai no ho va fer amb la seva mà esquerra! I és que, com tots els pintors de l'Edat Mitjana i del Renaixement que hom va ensenyar a pintar en un taller d'un mestre pintor, van ser forçats a dibuixar i a pintar amb la mà "correcta": la mà dreta.

2: ¿Voleu veure En Leonardo da Vinci com a home vell? Llavors mireu les fotos següents: foto 10 i 10a. L'Albrecht Dürer júnior, que era un gran admirador del geni i que el va veure per últim cop al 1506, el va immortalitzar en la figura de Sant Pau, dins la seva famosa pintura Els quatre apòstols: Foto 11. A la foto 12, s'hi contempla un altre autoretrat del gran pintor, que el presenta com un home ja ancià.

Foto 10: Leonardo da Vinci.

Foto 10a: Leonardo da Vinci.

Foto 11: Els quatre apòstols. Pintura d'A. Dürer.

D'esquerra a dreta: Melanchthon com l'apòstol Joan; Galeazzo da Sanseverino com l'apòstol Pere; Martin Luther com l'apòstol Marc; i Leonardo da Vinci com l'apòstol Pau. Així, En Leonardo da Vinci presta les seves característiques facials a l'apòstol Pau, que, presumptament, era mig calb. Això no significa que En Da Vinci fos també mig calb. Mireu la foto 10 per saber com n'era, de vell, En Leonardo.

Foto 12 Leonardo da Vinci i Isabel d'Aragó representats com dos apòstols pintats al fresc en el famós mural del gran pintor: 'El Sant Sopar'.

Més fotos d'En Leonardo al meu web:

<http://www.kleio.org/en/history/famtree/vip/771a/>

Maike Vogt-Luerssen

Font: <http://www.kleio.org/en/history/renaissance/leonardo/newportrait/>

Traducció i comentari introductori: Joan Romeu.